FELSEFE Sınıf-11

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU 18. YÜZYIL VE 19. YÜZYIL FELSEFESİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE PROBLEMLERİ - DİL VE EDEBİYATLA İLİŞKİSİ

18-19.yy. felsefesi bireysel ve toplumsal olarak Batı'da aydınlanmanın yaşandığı dönemdir. Aydınlanma, kelime anlamı olarak bir şeyi netleştirmek için onun üzerinde düşünmek, onu açığa çıkarmak olarak düşünülebilir. Bu dönem düşünürleri aklı ön planda tutarak toplumu aydınlatmaya çalışmışlardır. İnsanın aklı sayesinde tüm sorunlardan kurtulabileceği ve toplumsal olarak ebedi barışa ulaşılabileceği düşüncesi hâkimdir. Bu çağ «Akıl Çağı» olarak da isimlendirilir. Mutluluğu ve doğruyu özgürce bulabilen bir insanlık hayal edilmiştir. Akla önem veriş, birçok alanda gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Ekonomik ve siyasal açıdan kendini hissettiren bu gelişmeler, Fransız İhtilali gibi bir olayın ve Sanayi Devrimi gibi üretime dair bir olgunun yaşanmasına neden olmuştur.

18.-19.yüzyıl Felsefesinin Genel Özellikleri

- Akla güven duyulmuş ve akılcı düşünce artmıştır.
- Özgürlüğü engelledikleri düşüncesiyle siyasi ve dinî otoritelere karşı gelinmiştir.
- Düşünce özgürlüğü desteklenmiştir.
- Aydın ve yazarlar sınıfı oluşmuştur.
- Sanat, felsefe ve edebiyatta önemli eserler verilmiştir.
- Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabı gerçekleşmiş ve buna bağlı problemler tartışılmıştır.
- Felsefede yeni ekoller çıkmıştır.

18-19.Yüzyıl Felsefesinin Öne Çıkan Problemleri

BİLGİNİN KAYNAĞI

Bilimdeki gelişmeler, Batı'nın bilgiye olan bakışını değiştirmiştir. 17.yüzyılda bilimin yöntemi felsefeye uygulanmaya çalışılmış, 18.yüzyılda ise aklın aydınlattığı doğru bilgiler aranmıştır. Filozoflar, bu açıdan bilginin üzerine gitmiş ve onun doğasına yönelik düşünceler oluşturmuştur. Doğru bilginin mümkün olduğu görüşünde birleşen bu dönem filozofları, bilginin kaynağı bakımından birbirlerinden ayrılmıştır. Bilgiye yönelik problem, bilginin ne olduğu ve insanın onu nasıl elde ettiğidir. Bilgi üzerine yapılan tartışmalar, felsefenin iki ana akımı olan rasyonalizm ve empirizm üzerinden temellendirilir. **Rasyonalizm**, bilginin a priori olarak (deneyimden bağımsız) sırf akılla oluştuğunu belirtirken; **empirizm** a posteriori olarak (deneyime bağlı) oluştuğunu ileri sürer. Bu iki görüşü uzlaştırmaya çalışan 18. yy. filozofu Kant ise bilginin akıl ve deneyimle oluştuğu görüşündedir. Bu açıdan rasyonalist filozoflardan Descartes (17. yüzyıl), empirist filozoflardan J. Locke (17–18. yüzyıl) ve iki akımı sentezleyen Kant'ın (18. yüzyıl) bilgi hakkındaki görüşleri önemlidir.

Descartes: Descartes, kendisinden asla şüphe duyulmayacak ve başka bilgilere de temel olabilecek açık seçik bir bilgi arar. "*Düşünüyorum, o hâlde varım.*" önermesine ulaştığında kesin bilgilerin kaynağı olarak akıl görüşüne varır. Ona göre bilgi, sonradan oluşan deneyimlerle değil doğuştan gelen aklın ilkeleriyle gerçekleşir.

John Locke: J. Locke, Descartes'ın doğuştancılık fikrine karşı çıkar ve bilginin doğuştan değil sonradan deneyimler aracılığıyla oluştuğunu belirtir. İnsanın duyu organları vasıtasıyla zihninin dış dünyadan birtakım izlenimleri deneyimlediğini ve bu izlenimlerden oluşan fikirleri zihinde tasarlayarak bilgi edindiğini savunur. İnsan zihni, ona göre doğuştan *boş bir levhadır* (tabula rasa) ve insan, deneyimleri sayesinde bu boş levhayı bilgileriyle doldurur.

Immanuel Kant: Kant, bütün bilgilerin deneyimle başladığı düşüncesinden kuşku duymadığını ve bu durumun insanın bütün bilgilerinin deneyimden doğduğu sonucunu çıkarmayacağını belirtir. Kant, deneyim ve aklın bir arada kullanılmasıyla bilginin oluştuğunu düşünür. İnsan, ona göre duyuları aracılığıyla dışarıdan veriler alır ve bunları aklın formlarında işleyerek bilgiyi oluşturur.

BİREY-DEVLET İLİŞKİSİ

17. yüzyıl felsefesinde mutlak monarşiye dayalı devlet sistemleri düşünülmüş, devletin her türlü gücü elinde bulundurmasının birlik ve beraberlik açısından zorunlu olduğu görülmüştür. Bu görüşe kapsamlı olarak ilk karşı çıkış J. Locke tarafından yapılmıştır.

Locke: Mutlak monarşiye karşı liberal (özgürlükçü) bir devlet sistemini ileri sürmüştür. Locke, insan doğasından yola çıkar, toplumsal sözleşmeyi kabul eder ama düşüncelerinin sonucunda mutlak monarşiye varmaz. İnsanların doğal ortamda özgür yaşadığını ifade eden Locke, herkesin eşit olduğunu ve birbiriyle dayanışma hâlinde bulunduğunu belirtir. Eğer bir kişi bu düzeni bozar ve birine zarar verirse zarara uğrayan kişi, orantılı bir şekilde zarar veren kişiyi cezalandırma hakkına sahiptir. Cezalandırma işinde insanların öfkelerine yenik düşebileceklerini belirten Locke, bu durumun kargaşa yaratabileceğini söyler. Bu kargaşadan kurtulmak için devlet kurulmuştur.

Montesquieu: İki toplum arasındaki ilişkiyi düzenleyen hukukun devletler hukuku, devlet içindeki siyasi ilişkileri düzenleyen hukukun siyasal hukuk ve kişiler arası ilişkileri düzenleyen hukukun da medeni hukuk olduğunu belirtir.

Yasaların niteliğini, yapıldığı toplumun belirleyeceğini söyler. İnsanın özgürce davranma yetisine sahip olduğunu belirten Montesquieu, bu özgürlüğün korunması için güçler ayrılığı ilkesini öne sürer. Devletlerde yasama, yürütme ve yargı güçlerinin bulunduğunu ve özgürlüğü kısıtlamamak için bunların birbirini denetlemeleri gerektiğini belirtir.

AHLAKIN İLKELERİ

18-19. yüzyıl felsefesinin genel karakterini taşıyan akılcı yönelim, yaşanan toplumsal olaylar neticesinde kaçınılmaz olarak ahlak alanına yönelmiştir. Bu dönemin filozoflarından bazıları aklı merkeze alarak ahlakı anlama ve yorumlamaya yönelmiştir.

Kant: İyi istenç (iyi isteme) kavramıyla şartlar ne olursa olsun her zaman doğru olarak kabul edilebilecek ilkelere göre davranmayı anlar. Bu davranış akıl eşliğinde yapıldığı için hem diğer canlıların davranışlarından hem de insanın güdüsel davranışlarından farklıdır. Kant; ahlakı ve iyiyi, eylemlerin sonucuna göre değil onların arkasındaki amaca göre değerlendirir. Buradaki amaç Kant'ın deyimiyle «ödeve uygun olma»dır. Ona göre ödev insanın kendi isteğiyle sorumluluğunu aldığı, koşulsuz, içten ve vicdanı tarafından verilen emirlerdir.

Ödev, bütün insanlar için geçerli olan ama kimsenin arzu ve isteklerine bağlı olmayan evrensel ahlak ilkesi taşır.

Jeremy Bentham: İngiliz filozof, hukukçu ve toplum reformcusudur. İnsanları, rasyonel bir biçimde kendi çıkarlarını izleyen ve faydalarını en yüksek noktaya getirmeye çalışan canlılar olarak görür. Faydacılığın kurucusu olarak da bilinir.

Ahlakı fayda temelinde açıklar. Bentham, ahlakı pratik alanda öngörür. Ona göre insan, doğası gereği acıdan kaçar ve hazza yönelir.

VARLIĞIN OLUŞU

Hegel: "*Gerçek bütündür.*" ve "*Akılsal olan gerçek, gerçek olan akılsaldır.*" yargıları Hegel felsefesinin özeti, kapsamı ve başlangıcıdır. Hegel, bütün varlıkların tek bir özden bir yasa dâhilinde var olduğunu söyler. Tin, ilk başta kendiyle özdeş ve kendisi için varlıktır. Tin, bu aşamada kendini tanımamaktadır. Tinin kendini bilip tanıması, Hegel' in varlıkların oluş ve değişimini açıkladığı bir ilkenin ve diyalektik yasanın sonucudur. Bu yasa üçlü bir oluş sürecini içerir: tez (sav), antitez (karşı sav) ve sentez (yeni sav). Yeni sav, yeni bir diyalektik sürecin de başlangıcıdır.

18. YÜZYIL VE 19. YÜZYIL FELSEFESİNİN DİL VE EDEBİYATLA İLİŞKİSİ

Felsefenin dil ve edebiyatla olan ilişkisi, 18-19. yüzyıl felsefesini önemli ölçüde etkilemiştir. Düşüncelerin oluşturulması ve bunların aktarımı felsefenin dışına çıkmış, genel olarak sanatta özel olarak edebiyatta yeni anlatım yöntemleri kazanmıştır. Edebiyat, bir yandan düşünce alanını genişletmiş bir yandan da insanların kitaplara olan ilgisini artırmıştır. 18. yüzyılda matbaaların sayısı hızla artmış ve Avrupa'nın çeşitli yerlerinde birçok yayın görülmeye başlanmıştır. Fransa'da Voltaire, Montesquieu ve Rousseau gibi filozoflar, önemli felsefi eserler vermiştir. Ayrıca dönemin en ünlü yayını olarak bilinen "Ansiklopedi" eserinde d'Alembert ve Diderot gibi düşünürlerle beraber yazılar yazmış ve bu ansiklopediden cilt cilt yayımlamışlardır. Eleştirel bir tavır içinde yazılan bu eserler, o zamana kadar edinilmiş birçok bilgiyi içinde barındırması ve geniş bir kitle tarafından okunması açısından önemlidir. Bu filozoflardan bazıları, düşünsel ve eleştirel yayınlarının yanı sıra olay örgüsü içeren edebî türlerde de eser vermiştir. Voltaire'in "Candide" ve Rousseau'nun "Emile" romanları bunların tanınmış örneklerindendir. Yazarlar, eserleriyle kültürel etkileşime hız katmış; halkın aydınlanmasına katkı sağlamış ve bu çabalar da Fransız Devrimi'nin oluşmasında etkili olmuştur.

SORULAR:

SORU 1: 18 - 19. yüzyılda düşüncelerin oluşturulması ve bunların aktarımı felsefenin dışına çıkmış, sanat ve edebiyatla yeni anlatım yöntemlerine başvurulmuştur. Filozof ve aydınlar eserlerinde akıl, deney, ilerleme, siyaset, insan hakları, adalet, eşitlik gibi kavramları ele almışlardır. Bu dönem yapılan entelektüel tartışmalar gazete ve dergilerde yayımlanmış, kitap olarak basılmıştır. Yapılan tartışmaların toplumun tüm katmanlarına yayılması Fransız İhtilali'ne giden yolu açmıştır.

Bu parçadan hareketle 18 - 19. yüzyıl felsefesi için aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Toplumu ilgilendiren konular ele alınmıştır.
B) Edebi eserlerde felsefi sorunlara yer verilmiştir.
C) Felsefenin halk arasında yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.
D) Büyük toplumsal hareketlere sebep olmuştur.
E) Kullanılan kavramsal dil nedeniyle eserlerin anlaşılmasında güçlük yaşanmıştır.

Cevap: E

Soru 2: 18 - 19. yüzyıl genel anlamda bilim, teknik, sanat ve felsefe gibi pek çok alanda ürünlerin ortaya konulduğu bir dönemdir. 15. yüzyılla başlayan bilim ve teknik alandaki gelişmeler yeni bir ekonomik sistem ortaya çıkarmıştır. Bu yeni sistem; yeni bir kültüre yol açmış, yönetim biçimlerini etkilemiş ve değişime zorlamıştır. Sistemle birlikte insanların istek ve ihtiyaçları değişmiştir. Dolayısıyla düşünürler hayatın dinamiklerini açıklayacak ve toplumsal düzeni daha iyi açıklayacak fikirler üretmeye çalışmışlardır.

Bu parçadan hareketle 18 - 19. yüzyıl felsefesinin daha çok aşağıdaki konulardan hangisi üzerinde durduğu söylenebilir?

A) Bilim
B) Siyaset
C) Sanat
D) Ahlak
E) Din

Cevap: B

SORU 3: Aydınlanma olarak da bilinen 18 - 19. yüzyıl felsefesinin en iyi tanımlarından birini o dönemde yaşamış ve aydınlanmacı filozof olarak nitelendirilen Kant yapar. Kant, "Aydınlanma Nedir?" başlıklı yazısında aydınlanmayı, insanın kendi suçu nedeniyle düşmüş olduğu ergin olmayış durumundan kurtulma olarak tanımlar. Kant, "ergin olmayış" benzetmesiyle insanın aklını kendi başına kullanamayışına işaret eder ve bunun insanın suçu olduğunu vurgular.

Bu parçadan yola çıkılarak Kant'ın aşağıdakilerden hangisini eleştirdiği söylenebilir?

A) İnsanın aklını kullanma cesareti göstermemesini
B) Bilgilerin sezgi yoluyla temellendirilmemesini
C) Bilgilerin yalnızca akıl yoluyla açıklanmasını
D) İnsan zihninin boş bir levha olarak görülmesini
E) Doğuştan birtakım bilgilerin gelmesini

Cevap: A